

STM kirjaamo sähköposti: kirjaamo.stm@gov.fi

Viite: VN/22496/2026 - kirjallinen lausunto

Asia:

Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta annetun hallituksen esityksen (HE 113/2025 vp) täydentämisestä

Hyvinvointiala HALI ry (jäljempänä HALI) kiittää mahdollisuudesta lausua sosiaali- ja terveysministeriön valmistelemasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi, jolla täydennetään hallituksen esitystä HE 113/2025 vp. HALI edustaa lausunnossaan yksityisiä sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajia.

Yleiset huomiot

Perustuslakivaliokunta on kahdesti edellyttänyt, että teknologisten ratkaisujen käyttöä koskeva sääntely on tarkkarajaista ja täsmällistä. HALI pitää myönteisenä, että hallitus on antanut täydentävän esityksen vastataksaan perustuslakivaliokunnan lausunnoissaan (PeVL 51/2025 vp ja PeVL 36/2026 vp) esitettyihin huomioihin siitä, että alkuperäinen sääntely jäi teknologisten ratkaisujen käytön edellytysten osalta liian yleispiirteiseksi ja erittelemättömäksi. HALI pitää vaatimusta sinänsä perusteltuna perusoikeuksien turvaamisen kannalta, mutta huomauttaa, että tarkkarajaisuuden ja teknologian nopean kehityksen yhteensovittaminen on rakenteellisesti haastavaa. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 51/2025vp) korostanut, ettei vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä merkitse, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen. Esityksessä käytetty ratkaisu – ratkaisujen jaottelu käyttötarkoituksen mukaan (47 a–c §) yhdistettynä teknologianeutraaliin määritelmään (3 §:n 8 kohta) – on tähän nähden perusteltu lähtökohta.

Lisäksi perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan, että sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen. HALI toteaa, että teknologianeutraalius on

tärkeä lähtökohta säädeltäessä nopeasti kehittyviä teknologisia ratkaisuja, ja tätä periaatetta tulisi esityksessä korostaa vahvemmin. HALI pitää tärkeänä sitä, että esitys selkiyttää aiemmin epäselvää oikeustilaa esimerkiksi sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisten tilojen teknisestä laitevalvonnasta. On sekä asiakkaiden että palveluntuottajien ja -järjestäjien näkökulmasta kriittisen tärkeää varmistaa sekä jo vakiintuneesti käytössä olevien, että käyttöön otettavaksi suunniteltujen teknologisten ratkaisujen lakiperustaisuus: muutoin riskinä on, että esimerkiksi laillisuusvalvonnan ratkaisut johtavat epäyhtenäiseen tulkintakäytäntöön, jolloin asiakkaiden yhdenvertaisuus ja oikeudet vaarantuvat.

Kannustimien ja kustannusten huomioiminen puuttuu edelleen

Täydentävän esityksen tarpeellisuudesta huolimatta HALI katsoo, että varsinaisen esityksen keskeiset ongelmat ovat ennallaan. Esitys ei sisällä riittäviä kannustimia teknologisten ratkaisujen käyttöönottamiseksi sosiaalihuollon palveluissa, eikä huomioi niistä palveluntuottajille aiheutuvia investointi-, käyttöönotto- ja ylläpitokustannuksia, tai palvelunjärjestäjille aiheutuvien uusien tehtävien ja velvoitteiden kustannuksia.

Lisäksi HALI haluaa kiinnittää huomiota siihen, että esityksen arvioiminen itsenäisenä kokonaisuutena on lausunnonantajalle vaativaa, koska esitys kytkeytyy kiinteästi useisiin muihin samanaikaisesti vireillä oleviin sosiaalihuollon lainsäädäntöhankkeisiin, erityisesti valmisteilla olevaan sosiaalihuoltolain kokonaisuudistukseen. HALI pyytää, että jatkovalmistelussa varmistetaan näiden hankkeiden keskinäinen johdonmukaisuus.

Esitykseen sisältyvät uudet velvoitteet – kuten sosiaalihuoltolain 39 §:n mukainen laajennettu arviointivelvollisuus ja 47 d §:n mukainen päätöksenteko – edellyttävät palveluntuottajilta sekä osaamista että resursseja, joiden vaikutuksia ei esityksessä ole arvioitu. HALI katsoo, että jatkovalmistelussa tulisi arvioida sekä kannustinjärjestelmiä että taloudellisten vaikutusten kokonaisuutta, jotta tavoite siitä, että kaikilla on mahdollisuus hyötyä teknologiasta, voi tosiasiallisesti toteutua.

Teknologian myönteiset vaikutukset otettava huomioon

Sekä alkuperäisessä esityksessä että nyt annetussa täydennyksessä teknologian käyttöönottoa lähestytään lähes yksinomaan asiakkaan oikeuksien rajoittamisen ja rajoittamisedellytysten näkökulmasta. Esityksessä ja sen perusteluissa teknologiset ratkaisut näyttäytyvät pääosin asiakkaan yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta rajoittavina toimenpiteinä, joiden hyväksyttävyyttä arvioidaan välttämättömyys- ja oikeasuhtaisuusvaatimusten kautta.

Käytännön kokemus osoittaa kuitenkin, että oikein valittu teknologia voi myös vähentää yksityisyyteen ja itsemääräämisoikeuteen kohdistuvaa puuttumista. Tarkoituksenmukainen teknologia voi vastaavasti tukea myös asiakkaan oikeutta inhimilliseen kohtaamiseen ja henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen, josta säädetään 47 §:n 2 momentin 2 kohdassa, kun esimerkiksi rutiininomaisiin tarkastuskäynteihin tai kirjaamiseen kuluva aikaa vapautuu asiakkaan kohtaamiseen.

HALI esittää, että 47 §:n ja 47 c §:n säännöskohtaisissa perusteluissa tunnistettaisiin nykyistä selkeämmin, että oikeasuhtaisuusarvioinnissa tulee ottaa huomioon myös teknologian yksityisyyttä, itsemääräämisoikeutta ja inhimillistä kohtaamista edistävät vaikutukset, ei vain näitä perusoikeuksia rajoittavat vaikutukset. Tämä ei tarkoittaisi arviointivelvollisuuden keventämistä, vaan sen varmistamista, että arviointi toteutetaan kokonaisvaltaisemmin ja asiakkaan toiveita, tilannetta ja tarpeita paremmin vastaavasti.

47 c §: kehitysvammaisten erityishuollon kategorinen poissulkeminen tulisi arvioida uudelleen

Esityksen 47 c §:n 3 momentin mukaan pykälässä tarkoitettua teknologista ratkaisua ei saa käyttää lastensuojelulain nojalla sijoitetun lapsen palveluissa eikä kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaisessa erityishuollossa. Perustelujen mukaan näiden asiakasryhmien osalta vastaavia toimenpiteitä arvioidaan niitä koskevan erityislainsäädännön perusteella.

HALI kiinnittää huomiota siihen, että kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain rajoitustoimenpiteitä koskevat säännökset (42 f–42 n §) eivät kuitenkaan sisällä vastinetta 47 c §:n tarkoittamalle, hoivan, huolenpidon tai turvallisuuden varmistamiseksi tehtävälle sensoripohjaiselle havainnoinnille. Nykyisellään ehdotus asettaisi tämän asiakasryhmän tosiasiallisesti heikompaan asemaan turvallisuutta parantavan, ei-rajoittavan teknologian saatavuuden osalta kuin muut asiakkaat, mikä on ristiriidassa esityksen oman tavoitteen kanssa siitä, että kaikilla on mahdollisuus hyötyä teknologiasta (HE, 39 §:n perustelut).

HALI esittää, että 47 c §:n soveltamista ei rajata kategorisesti pois kehitysvammaisten erityishuollosta, vaan että myös näissä palveluissa teknologian käytön tulisi voida perustua asiakkaan etuun ja yksilölliseen tarpeeseen ja 47 c §:ssä säädettyjen edellytysten täyttymiseen. Vaihtoehtoisesti kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin tulisi lisätä vastaava säännös, jotta tämän asiakasryhmän oikeudellinen asema ei jäisi heikommaksi.

47 d §: yksityisten palveluntuottajien asema päätöksenteossa ja vastuissa

Esityksen 47 d §:n 4 momentin mukaan yksityisen palveluntuottajan palveluksessa olevan toimintayksikön vastaavan johtajan tehtävänä on tehdä päätös teknologisen ratkaisun käyttöönotosta tilanteissa, joissa asiakas ei kykene ymmärtämään ratkaisun merkitystä tai vaihtoehtoisia toteuttamistapoja. Pykälän 5 momentissa ulotetaan rikosoikeudellinen virkavastuu ja vahingonkorvausvastuu koskemaan myös tätä vastuuhenkilöä. Sääntely koskisi tilanteita, joissa palvelu rahoitetaan kokonaan yksityisesti. Esityksessä todetaan (s.14), että ”Yksityisoikeudellisten sosiaalipalvelujen määrä voidaan arvioida pieneksi. Tästä syystä sillä, että päätöksistä voi valittaa suoraan hallinto-oikeuteen, ei hyvin todennäköisesti ole suuria viranomaisvaikutuksia.” Esitys ei kuitenkaan sisällä tarkempaa arviota yksityisesti rahoitetun hoivan osuudesta tai sen ennustetusta kehityksestä.

Yksityisten palveluntuottajien toteuttamat palvelut on esityksessä jaoteltu hyvinvointialueen järjestämisvastuulla oleviin palveluihin (ostopalvelut, palvelusetelipalvelut) ja yksityisoikeudellisesti tuotettuihin palveluihin. Esityksessä ei tunnisteta tilanteita, joissa asiakkaalle samanaikaisesti tuotetaan hyvinvointialueen rahoittamaa palvelua, mutta joissa asiakas lisäksi ostaa täydentäviä tai laajempia palveluita samalta palveluntuottajalta. Esitys ei ota kantaa siihen, kumman sääntelyn piiriin (45 §:n päätös vai asiakkaan ja tuottajan välinen sopimus) lisäpalveluna hankittu teknologinen ratkaisu kuuluu, jos peruspalvelu on jo hyvinvointialueen ostopalvelun piirissä. Jatkovalmistelussa tulee täsmentää, kumpi taho näissä tilanteissa (hyvinvointialue vai palveluntuottaja) vastaa 47 d §:n 4–5 momentin mukaisesta päätöksenteosta ja virkavastuusta, jos juuri lisäpalveluna hankittu teknologia on se, jonka käyttöönotosta joudutaan 2 momentin tilanteessa päättämään.

HALI katsoo, että yksityisten palveluntuottajien asema tässä sääntelykokonaisuudessa – niin sopimusperusteisen kuin päätöksentekoon liittyvän vastuun osalta – herättää kysymyksiä, joihin esitys ei anna riittävän yksiselitteistä vastausta. Erityisesti olisi tarpeen täsmentää, millä tavoin virkavastuun ja tavanomaisen sopimus- ja vahingonkorvausoikeudellisen vastuun rajapinta määrittyy yksityisen palveluntuottajan toiminnassa, ja mitä tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi vastuuvakuutusten kattavuuden tai henkilöstön koulutusvaatimusten kannalta. HALI toteaa, että ehdotettu voimaantuloaikataulu on lyhyt, kun otetaan huomioon, että kyse on palveluntuottajille kokonaan uudenlaisesta, suoraan virkavastuuseen kytkeytyvästä velvollisuudesta. HALI pitää tärkeänä, että näitä kysymyksiä selvennetään sekä esityksen perusteluissa että jäljempänä esitetyssä soveltamisohjeessa, jotta palveluntuottajat voivat arvioida vastuunsa laajuuden etukäteen ja varautua siihen asianmukaisesti.

Jatkuvan arviointivelvoitteen edellyttämä yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa

Ehdotettu sääntely edellyttää, että teknologian soveltuvuutta asiakkaan tilanteeseen arvioidaan jatkuvasti osana palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelman päivittämistä. Tämä edellyttää sujuvaa ja luottamuksellista vuoropuhelua ja yhteistyötä hyvinvointialueen ja palveluiden toteuttajien kesken myös niissä tilanteissa, joissa palvelu tuotetaan yksityisenä palveluna.

HALI pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa kiinnitetään huomiota tähän yhteistyöhön ja sen käytännön edellytyksiin (esim. tiedonkulku, yhteydenottokanavat, määräajat), jotta jatkuva arviointivelvoite voi toteutua tarkoituksenmukaisesti. Jatkuvan arvioinnin toteutuksesta ei kuitenkaan saa muodostua kummallekaan osapuolelle kohtuutonta hallinnollista taakkaa, joka veisi voimavaroja pois varsinaisesta asiakastyöstä.

Soveltamisohjeen laatiminen ennen voimaantuloa

HALI on aiemmissa lausunnoissaan korostanut, että ennen lain voimaantuloa tarvitaan valtakunnallinen soveltamisohje, jonka valmistelussa kuullaan laajasti myös yksityisiä sosiaalihuollon palveluntuottajia. Tämä tarve korostuu nyt käsiteltävänä olevan esityksen kohdalla erityisesti, koska sääntely sisältää useita tulkinnanvaraisia kokonaisuuksia (mm. välttämättömyys- ja oikeasuhtaisuusarvioinnin sisältö, virkavastuun ja tavanomaisen vastuun rajapinta sekä hyvinvointialueen ja palveluntuottajan välisen yhteistyön käytännön toteutus), joiden yhdenmukainen soveltaminen edellyttää yhteistä ohjeistusta.

Voimaantulo

Lait on esityksessä ehdotettu tulemaan voimaan 1.1.2027. HALI kiinnittää huomiota siihen, että esitykseen sisältyvät uudet velvoitteet (mm. laajennettu arviointivelvollisuus, kirjalliset päätökset muutoksenhakuohjeineen) edellyttävät palveluntuottajilta merkittäviä muutoksia prosesseihin, dokumentaatioon ja henkilöstön koulutukseen. Jatkovalmistelussa on varmistettava riittävä siirtymäaika, joilla turvataan palveluntuottajien edellytykset täyttää uudet velvoitteet lain voimaantullessa.

Lopuksi

Teknologian käyttö sosiaalihuollon palveluissa on välttämätöntä palveluiden saatavuuden, työvoiman riittävyyden ja asiakasturvallisuuden varmistamiseksi myös tulevaisuudessa. Ennakoitava ja riittävän joustava sääntely joka vahvistaa teknologian käyttöä sosiaalihuollon palveluissa, voi myös toimia kasvualueena suomalaiselle teknologiakehitykselle ja uusille yrityksille.

HALI pitää tärkeänä, että lain soveltamista seurataan aktiivisesti ja että soveltamisohjeistusta päivitetään tarvittaessa, jotta sääntely pysyy ajan tasalla eikä muodostu tosiasialliseksi esteeksi

tarkoituksenmukaisen, asiakkaan etua palvelevan teknologian käyttöönotolle. HALI kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa ja on käytettävissä jatkovalmistelun tukena.

Kunnioittavasti,

Sanna Aunesluoma

Toimitusjohtaja

Hyvinvointiala Hali ry

Lisätiedot:

Laura Lindeberg

sosiaalipalvelujohtaja

laura.lindeberg@hyvinvointiala.fi

040 8268292